

بررسی موضع چین در برابر پرونده هسته‌ای ایران بر پایه رویکرد نئولیبرال

کمال ایرانی دوست*

و بویژه با غرب را از سطح امنیتی به سطح سیاسی رساند و کوشید این نکته را برجسته سازد که هیچ کشوری نباید از سوی چین احساس خطر امنیتی کند.^۲ بنابراین برای سیاست خارجی چین در دوران کنونی، باید به چند نکته توجه کرد: نخست، تغییر سطح اختلافهای امنیتی به سطح اختلافهای سیاسی؛ دوم، بهره‌برداری از امکانات اقتصادی نظام بین‌الملل، بدین معنا که چینی‌ها نظام بین‌الملل را بیشتر سرچشمه فرصت می‌شمارند تا خطر؛ سوم اینکه به گفته «بن شاو هینگ»، چین خواهان ۵۰ سال صلح با نظام بین‌الملل است و به سخن دیگر، چینی‌ها با وجود اختلافهای سیاسی، در پی همزیستی مسالمت‌آمیز با همه کشورهای هستند؛ چهارم، بهبود روابطشان با همه کشورهای. برای نمونه، یکی از کشورهایی که چین همیشه با آن اختلاف نظر داشته استرالیا است، ولی امروزه هر سال ۱ میلیارد دلار گاز استرالیا به چین صادر می‌شود و دو کشور روابط سیاسی و اقتصادی بسیار مسالمت‌آمیز دارند و شرکای

چین کشوری رشدگرا و خواهان رشد و شکوفایی اقتصادی است و نرخ رشد اقتصادی آن بیش از ۹ درصد است که بالاترین رشد اقتصادی در جهان به‌شمار می‌رود. این کشور در واقع امنیت و قدرت خود را در رشد و توسعه اقتصادی می‌بیند. برخی از پژوهشگران در زمینه مسایل چین و چین‌شناسان قدرت بالقوه این کشور را بیشتر مایه گرفته از رشد اقتصادی آن می‌دانند و بر این باورند که چین در سال ۲۰۲۰ از نظر قدرت اقتصادی، از ایالات متحده و ژاپن پیشی خواهد گرفت. ولی برخی دیگر از کارشناسان بدبینانه به موضوع می‌نگرند و بر آنند که چین در سایه توسعه ناهمگون و نابرابر در کشور و جمعیت انبوهش (۱/۳۵۰ میلیارد تن)، هیچگاه نیروی بزرگی نخواهد شد و دورانی از آشوب و دگرگونیهای بزرگ سیاسی، اجتماعی و اقتصادی را در آن کشور پیش‌بینی می‌کنند.^۱ چین از دوران نخست‌وزیری چوئن لای، با اینکه هنوز مائو زنده بود، اختلافهای خود با دیگر کشورها در بهانه بین‌المللی

* کارشناس ارشد روابط بین‌الملل از دانشگاه شهید بهشتی

می‌نگرد. برای بررسی روابط چین با ایران می‌توان آنرا به دو بخش روابط در زمینه اقتصاد و انرژی و روابط نظامی تقسیم کرد:

الف) روابط در زمینه اقتصاد و انرژی

رشد شتابنده اقتصاد چین در دوره‌ای نزدیک به سه دهه، چالش‌های مهمی پیش آورده است که تششهای اجتماعی و اکولوژیک و نیاز سخت به منابع را در بر می‌گیرد. چین از ۱۹۹۳ واردکننده بزرگ نفت شده و در این سالها به گونه فزاینده، خرید انرژی از خارج را بالا برده و بیش از ۴۰ درصد نفت خام مصرفی خود را وارد می‌کند.^۵ در ۲۰۰۴، چین با وارد کردن ۱۲۳ میلیون تن نفت خام به دومین مصرف کننده نفت در جهان تبدیل شد و بر ژاپن پیشی گرفت.^۶

لیبرالیزه شدن هر چه بیشتر اقتصاد چین و مشارکت آن کشور در توسعه اقتصاد بین الملل لیبرال، مایه دگرگونی رویکردهای چین در زمینه سیاستهای داخلی و خارجی شده است.^۷

خاورمیانه، مهمترین تأمین کننده انرژی چین بوده است. از ۱۹۹۸ تا ۲۰۰۳، نفت خام وارداتی چین از خاورمیانه ۵۱ درصد کل واردات نفتی آن کشور بر آورد شده است. ایران بویژه برای امنیت انرژی چین اهمیت بی چون و چر دارد. در همین دوره، کمابیش ۱۵ درصد

○ سیاست چین در برابر برنامه اتمی ایران بر پنج نکته اصلی استوار است: نگاهداشتن روابط اقتصادی بویژه در زمینه انرژی با ایران، نگاهداشتن روابط خوب با ایالات متحده و بهسازی و جهت بین المللی چین، محترم شمردن حق ایران در دستیابی به انرژی صلح آمیز هسته‌ای و جاودانه ساختن رژیم جلوگیری از گسترش جنگ افزارهای هسته‌ای.

اقتصادی خوبی برای یکدیگر شده‌اند. همچنین، چینی‌ها در پی برقراری روابط خوب با اتحادیه اروپا هستند. آنها در برنامه‌های عمرانی بسیاری از کشورهای آفریقایی سرمایه‌گذاری کرده‌اند تا در برابر بتوانند به منابع طبیعی دست یابند زیرا یکی از مشکلات بزرگ چین کمبود منابع طبیعی است. چینی‌ها ۶ میلیارد دلار در سال به کشورهای تگدست و جهان سومی کمک می‌کنند. بنابراین همچنان که محمود سریع القلم به درستی می‌گوید، کانون نظری و استراتژیک چین، دستیابی به قدرت اقتصادی است و اینکه دست کم در آسیا جایگاه نخست را داشته باشد. آمار و ارقام هم نشان می‌دهد که چینی‌ها در این راه با جدیت گام برداشته‌اند و هنرمندانه، دیپلماسی و سیاست همزیستی مسالمت آمیز و بهره‌برداری از امکانات بین الملل را به کار گرفته‌اند.^۳

از دیدیک کارشناس سیاست خارجی چین در مرکز مطالعات استراتژیک و بین المللی در واشنگتن، سیاست چین در برابر برنامه اتمی ایران بر پنج نکته اصلی استوار است: نگاهداشتن روابط اقتصادی بویژه در زمینه انرژی با ایران، نگاهداشتن روابط خوب با ایالات متحده و بهسازی و جهت بین المللی چین، محترم شمردن حق ایران در دستیابی به انرژی صلح آمیز هسته‌ای و جاودانه ساختن رژیم جلوگیری از گسترش جنگ افزارهای هسته‌ای.^۴

در مورد موضع چین هم مانند روسیه، این پرسش پیش می‌آید که پکن برای به مخاطره نیفتادن امنیت انرژی اش از یکسو و روابطش از سوی دیگر، چه راهی در پیش خواهد گرفت. به سخن دیگر، پکن میان امنیت انرژی و جلوگیری از گسترش جنگ افزارهای هسته‌ای کدام یک را بر خواهد گزید؟ برای پاسخ دادن به این پرسشها، باید به بررسی روابط اقتصادی چین با ایران و همچنین با آمریکا پرداخت و اهمیت روابط چین با غرب و ایران را ارزیابی کرد.

روابط چین - ایران

چین به ایران به چشم یک شریک و همکار اقتصادی

به گزارش خبرگزاریها و مطبوعات جهان، در مارس ۲۰۰۴، شرکت ژوهای ژنرنگ (Zhuhai Zhenrong) که دولت چین مالک آن است، یک پیمان ۲۰ میلیارد دلاری با ایران برای خرید بیش از ۱۱۰ میلیون تن گاز طبیعی (LNG) در ظرف ۲۵ سال از ایران به امضا رساند.^{۱۱} چین در ۲۸ اکتبر ۲۰۰۴، نیز یادداشت تفاهمی با ایران امضا کرد که بر پایه آن دومین غول بزرگ نفتی آن کشور یعنی گروه سینوپک (Sinopec) برای همکاری در گسترش میدان نفتی یادآوران با تولید روزانه ۳۰۰/۰۰۰ بشکه نفت خام در برابر خرید ۱۰ میلیون تن گاز طبیعی مایع (LNG) در مدت ۲۵ سال اعلام آمادگی کرد.^{۱۲} در آوریل ۲۰۰۷ وزیر نفت ایران، کاظم وزیري هامانه اعلام کرد که رسیدن به توافق نهایی در این زمینه بسیار نزدیک است.^{۱۳} شرکت سینوپک ۵۱ درصد سهام را در میدان نفتی یادآوران دارد و ۲۹ درصد نیز از آن یک شرکت نفت و گاز طبیعی هندی (O.N.G.C.) است.^{۲۰} درصد باقیمانده به شرکتهای ایرانی یا دیگر شرکتهای خارجی مانند رویال دوچ شل واگذار شده است.^{۱۴}

افزون بر بخش انرژی، حجم مبادلات بازرگانی چین با ایران در ۲۰۰۴ کمابیش به ۷ میلیارد دلار رسید که ۲۵ درصد بیش از سال ۲۰۰۳ بود. امروزه ایران بازار خارجی مهمی برای چین است. ۹۵ درصد موتورسیکلتهایی که به ایران وارد می شود، ساخت چین است. ایران همچنین بزرگترین بازار خارجی برای پروژههای بزرگ چین و صدور نیروی کار است. چندی پیش نزدیک به ۱۲۰ پروژه چینی به ارزش ۶ میلیارد دلار در ایران اجرا شده و صدها پروژه تازه نیز به ارزش دهها میلیارد دلار بین دو کشور مورد گفت و گو قرار گرفته یا به سرانجام رسیده است.^{۱۵}

ب) همکاریهای نظامی:

چین از ۲۰ سال پیش تاکنون در توسعه شبکه موشکی ایران با صادرات و کمک به بازسازی آن، نقشی کلیدی بازی کرده است. همکاریهای چین با ایران

○ خاورمیانه، مهمترین تأمین کننده انرژی چین بوده است. از ۱۹۹۸ تا ۲۰۰۳، نفت خام وارداتی چین از خاورمیانه ۵۱ درصد کل واردات نفتی آن کشور برآورد شده است. ایران بویژه برای امنیت انرژی چین اهمیت بی چون و چرادر دارد. در همین دوره، کمابیش ۱۵ درصد نفت وارداتی چین از ایران تأمین شده و ایران پس از عربستان با تأمین ۱۷ درصد نفت وارداتی چین، در رده دوم بوده است. در ۲۰۰۴، چین ۱۳۰ میلیون تن نفت خام از ایران وارد کرده است. بر پایه گزارشها، ایران پس از ۲۰۰۶ بزرگترین صادر کننده نفت به چین شده و با پشت سر گذاشتن عربستان در آن سال میزان نفت صادراتی اش به چین به دو برابر رسیده است.

نفت وارداتی چین از ایران تأمین شده و ایران پس از عربستان با تأمین ۱۷ درصد نفت وارداتی چین، در رده دوم بوده است. در ۲۰۰۴، چین ۱۳۰ میلیون تن نفت خام از ایران وارد کرده است. بر پایه گزارشها، ایران پس از ۲۰۰۶ بزرگترین صادر کننده نفت به چین شده و با پشت سر گذاشتن عربستان در آن سال میزان نفت صادراتی اش به چین به دو برابر رسیده است.^۸ علی اکبر صالحی نماینده پیشین ایران در آژانس بین المللی انرژی اتمی، به هنگام مأموریت خود در وین، امید به پشتیبانی چین از ایران را چنین بیان کرده بود:

«دو کشور به صورت متقابل مکمل یکدیگرند، آنها (چینیها) صنعت دارند و ما هم منابع انرژی داریم».^۹ از سوی دیگر، غلامعلی حداد عادل، رییس پیشین مجلس شورای اسلامی نیز بر پشتیبانی چین از برنامه اتمی ایران تأکید کرده بود.^{۱۰}

کوهن وزیر دفاع آمریکا از جیانگ زمین (Jiang Zemin) رئیس جمهوری چین، و چی هائوشن (Chi Haotian) تضمینهای ویژه گرفت که چین از دادن موشکهای کروز ضد ناو به ایران دست بکشد و در به روز کردن موشکهای کروز موجود، به ایران کمک نکند.^{۲۲} چین نیز زیر فشار آمریکا از فروش موشکهای کروز پیشرفته ضد کشتی سی-۸۰۲ (C-802) به ایران خودداری کرد.^{۲۳} در اوت ۱۹۹۹ واشینگتن تایمز ادعا کرد که چین یک پیمان ۱۱ میلیون دلاری با ایران برای به روز کردن موشکهای ضد ناو اف-۱۰ (FL-10) موجود در ایران به امضای رسانده است؛^{۲۴} ادعایی که همچون ادعاها و شایعات پیشین چه در پکن و چه در تهران تأیید نشده است.

در آوریل ۲۰۰۴، با وجود درخواست چین برای پیوستن به رژیم کنترل تکنولوژی موشکی، وزارت خارجه آمریکا پنج شرکت چینی را به بهانه انتقال اجزا و تکنولوژی موشکهای کروز و بالستیک به ایران، تحریم کرد و در اوت ۲۰۰۷، رهبران چین و ایران، همراه با روسیه در نشست سازمان همکاریهای شانگهای (SCO)، در پیامی روشن به ایالات متحده برای پرهیز از دخالت در منطقه آسیای مرکزی، هشدار دادند که امنیت و ثبات آسیای مرکزی باید به خود کشورهای منطقه واگذاشته

○ افزون بر بخش انرژی، حجم مبادلات بازرگانی چین با ایران در ۲۰۰۴ کمابیش به ۷ میلیارد دلار رسید که ۲۵ درصد پیش از سال ۲۰۰۳ بود. امروزه ایران بازار خارجی مهمی برای چین است. ۹۵ درصد موتورسیکلهایی که به ایران وارد می شود، ساخت چین است. ایران همچنین بزرگترین بازار خارجی برای پروژه های بزرگ چین و صدور نیروی کار است.

زمینه نظامی بر دو گونه بوده است: ۱- تهیه موشکهای کروز ضد کشتی (antiship cruise missiles) و تکنولوژی آن برای ایران؛ ۲- کمک فنی به برنامه تولید موشکهای بالستیک در ایران (همراه با صدور برخی موشکهای بالستیک به گونه کامل به ایران).^{۱۶} چین فروش موشک به ایران را از ۱۹۸۵، در میانه جنگ ایران و عراق آغاز کرد. در آن هنگام چین جنگ افزار و تکنولوژی نظامی به هر دو کشور می فروخت.^{۱۷} در سالهای ۸۷-۱۹۸۶، برپایه برخی گزارشها، چین موشکهای کروز ضد ناو به نام کرم ابریشم (اچوای-۲) به ایران فروخت که خشم و اعتراض ایالات متحده را برانگیخت و در پی آن ایالات متحده تا مدتی از صدور تکنولوژی پیشرفته به چین دست کشید.^{۱۸}

در ۱۹۹۴ نیز گزارشی منتشر شد مبنی بر اینکه چین در ۱۹۸۹ موشکهای بالستیک M-7/8610-200-150 به ایران فروخته است.^{۱۹}

برپایه برخی گزارشها، چین همچنین ایران را در تلاشهایش برای به روز کردن موشکهای اسکاد (Scud) ساخت کره شمالی یاری داده و کمکهای فنی و صنعتی برای تولید شماری از موشکهای ساخت ایران شامل ایران-۱۳۰ (Iran-130)، موشک ۱۲۰ (a.k.a. Mushak-120)، ایران-۷۰۰ (Iran-700)، ان پی ۱۱۰ (NP-110)

و زلزال ۳ (Zelzal-3) در اختیار ایران گذاشته است. در ۱۹۹۶ رسانه های خبری گزارش کردند که چین موشکهای کروز پیشرفته ضد ناو سی-۸۰۲ (C-802) به ایران داده است؛ کاری که می توانست مجازاتهای ایالات متحده را در پی داشته باشد، ولی چین با قاطعیت این گزارشها را رد کرد.^{۲۰}

در اوت ۱۹۹۶، سیا (CIA) ادعا کرد که چین و ایران پیمانی ۳ میلیارد دلاری در مورد فروش موشکهای بالستیک چینی، تکنولوژی هدایت موشک و تجهیزات تولید موشک امضا کرده اند.^{۲۱}

به هر رو، زیر فشار آمریکا، چین همکاری موشکی با ایران را محدود کرد. در ۲۰ ژانویه ۱۹۹۸، ویلیام

۲۰۰ میلیارد دلار بوده که بسی بیش از تجارت میان چین-ایران است. میزان مبادلات دو کشور نیز سالانه به بیش از ۴۰۰ میلیارد دلار می‌رسد.^{۲۸} هر چند ایالات متحده هنوز شریکی بسیار نیرومند برای چین در حوزه انرژی نیز هست و این امر می‌تواند در آینده رقابتی سنگین میان بزرگترین مصرف کننده انرژی در جهان (ایالات متحده) و چین بعنوان دومین مصرف کننده بر سر سوخت پدید آورد، ولی در همان حال می‌تواند دو کشور را به همکاری وادارد. امروزه چین هر چه بیشتر به آمریکا نزدیک می‌شود زیراروابط ایران با غرب که شریک بازرگانی اصلی چین است به سردی گراییده و ایران گاهگاه درباره جلویگیری از صدور نفت سخن گفته است. از سوی دیگر، بسیاری از کشورهای حوزه خلیج فارس و خاورمیانه با جمهوری اسلامی بر سر مهر نیستند و گذشته از همه آنها، چین نفوذ کمی در این

○ در زمینه سرمایه‌گذاری، تکنولوژی حمل و نقل و دادوستد، ایالات متحده بزرگترین شریک چین است. مازاد تجاری چین با ایالات متحده تنها در ۲۰۰۵ بیش از ۲۰۰ میلیارد دلار بوده که بسی بیش از تجارت چین-ایران است. میزان مبادلات دو کشور نیز سالانه به بیش از ۴۰۰ میلیارد دلار می‌رسد. هر چند ایالات متحده هنوز شریکی بسیار نیرومند برای چین در حوزه انرژی نیز هست و این امر می‌تواند در آینده رقابتی سنگین میان بزرگترین مصرف کننده انرژی در جهان (ایالات متحده) و چین بعنوان دومین مصرف کننده بر سر سوخت پدید آورد، ولی در همان حال می‌تواند دو کشور را به همکاری وادارد.

شود.^{۲۵} افزون بر اینها، بازرگانی میان ایران و چین به سرعت روبه افزایش بوده و از ۱/۲ میلیارد دلار در ۱۹۹۸ به بیش از ۱۰ میلیارد دلار در ۲۰۰۵ رسیده است.^{۲۶}

پ) چین و گزینش میان ایران و آمریکا

به مسأله هسته‌ای ایران نیز باید در چارچوب روابط چین-ایالات متحده نگریست. پس از پیروزی انقلاب اسلامی در ۱۹۷۹، ایالات متحده مشکلات بنیادی با ایران داشته است. در ۱۹۹۶ کنگره آمریکا بر آن شد که فشارهای بین‌المللی بر تهران را با تصویب تحریمهایی در مورد ایران و لیبی افزایش دهد. در این راستا ایالات متحده تهدید کرد شرکتی را که بیش از ۴۰ میلیون دلار در صنایع نفت و گاز ایران سرمایه‌گذاری کنند مجازات خواهد کرد. سپس فشارهای تبلیغاتی دولت آمریکا با مطرح کردن موضوع باصطلاح «محور شرارت» در سال ۲۰۰۲ بالا گرفت و ایالات متحده، چین را برای بازنگری در روابطش با واشینگتن و تهران، بیش از پیش زیر فشار گذاشت و چین نیز در وضعی نبود و نیست که بتواند یکسره در برابر این فشارها ایستادگی کند، زیرا به گفته سریع‌القلم «به کشوری می‌گوییم قدرتمند که قاعده‌ساز باشد. مبنای قدرتمندی، قاعده‌سازی است. چینی‌ها نه در حوزه نظامی و نه در حوزه اقتصادی هنوز قاعده‌ساز نیستند. اما در مسیر قاعده‌سازی در حال حرکت هستند. چینی‌ها چون به بازار، صنعت و فناوری آمریکا نیاز دارند همچنین از ثبات قواعد اقتصادی موجود نظام بین‌الملل خوب استفاده می‌کنند. تصمیمی در حدود ۲۰ سال پیش گرفته‌اند مبنی بر اینکه با آمریکا وارد اصطکاک سیاسی نشوند اما سعی کنند که اختلافات سیاسی خود را مدیریت کنند و در این کار هم بسیار هنرمندانه عمل کرده‌اند».^{۲۷}

در زمینه سرمایه‌گذاری، تکنولوژی حمل و نقل و دادوستد، ایالات متحده بزرگترین شریک چین است. مازاد تجاری چین با ایالات متحده تنها در ۲۰۰۵ بیش از

○ همکاریهای استراتژیک ایران و چین بیش از آنکه با رویکردهای امنیتی همراه باشد، تضمین کننده منافع اقتصادی پکن و نیازهای مقطعی تهران شمرده می شود. این همکاریها را از زاویه دیگری نیز می توان بررسی کرد. چین برای افزایش قدرت چانه زنی خود با واشینگتن بر سر موضوعات گوناگون (برای نمونه مسأله تایوان)، به همکاریهای تسلیحاتی با برخی قدرتهای مخالف آمریکا - مانند ایران - پرداخته است، ولی این همکاریها همواره به گونه محدود و مشروط بوده و در فضایی «کنترل شده» پی ریزی شده است.

در مورد روابط چین با روسیه، نباید فراموش کرد که با وجود دشمنی دیرین میان پکن و مسکو، این دو کشور اکنون با یکدیگر روابطی مسالمت آمیز دارند. در دیدارهای چندگانه سران دو کشور و در واپسین دیدارشان در اکتبر ۲۰۰۷ «هو جین تائو» از پوتین خواست که بازارهای روسیه را به روی شرکتهای چینی بازتر کند و این در حالی است که حجم مبادلات دو کشور سالانه به بیش از ۳۰ میلیارد دلار می رسد. پکن بر سر پرونده هسته ای ایران، بارشته منافی در هم تنیده و مسائلی پیچیده روبه رو است. ایران انرژی را که می تواند هسته منافع ملی چین باشد، تأمین می کند، ولی رابطه نزدیکتر چین با تهران، خشم ایالات متحده را که نیروی تأمین کننده مدرنیزاسیون اقتصادی چین است بر خواهد انگیخت و از همین رو چین خواستار حل مساله اتمی ایران از راههای دیپلماتیک و در چارچوب نهادهای بین المللی مانند آژانس بین المللی انرژی اتمی است.

کشورها دارد. بدین سان، چین از یک سو به آمریکا وابسته است و از سوی دیگر در زمینه تأمین انرژی مورد نیازش از ایران نگرانیهایی دارد. در صورت تحریم ایران، آمریکا و غرب برای راضی کردن پکن به دور شدن از تهران، می توانند سهم بیشتری از نفت عراق برای چین در نظر بگیرند؛ همچنین پکن می تواند بر دامنه همکاری با عربستان بیفزاید. ولی به هر رو باید دانست که تحریم نفتی ایران نه تنها بر بهای انرژی در بازارهای بین المللی اثر سنگین خواهد گذاشت، بلکه بسیاری از معادلات را در سطح جهانی بر هم خواهد زد.

با اینکه چین نمی تواند از منابع انرژی ایران چشم ببوشد، ولی به هر رو ناگزیر است رابطه خود با ایران را به گونه ای با رابطه اش با ایالات متحده، شریک بازرگانی بسیار بزرگتر و مهمترش، همخوانی دهد. این نخستین بار نیست که پکن با فشارهای واشینگتن بر سر ایران روبه رو می شود. در ۱۹۹۷ هم، توافق چین و ایران برای ساختن راکتور آب سبک (LWR) در ایران بر اثر فشار آمریکا اجرائت شد.^{۲۹}

رابرت زولیک رییس پیشین بانک جهانی، در ۶ سپتامبر ۲۰۰۵ گفت که «اگر چین در پی توافق بر سر انرژی با کشورهای همانند ایران برآید، تعارض بیشتری میان چین و ایالات متحده رخ خواهد داد.»^{۳۰} از سوی دیگر، چین برای تأمین امنیت انرژی اش، می کوشد در منابع گوناگون نفتی سرمایه گذاری کند و از چند جا نفت بخرد و به این منظور اقدام به بستن پیمانی بر سر میدان نفتی گوادر در ایالت بلوچستان پاکستان کرده است که هزینه آن ۱/۱۶ میلیارد دلار برآورد شده است. حتی موافقت چین با پیوستن ایران به پیمان شانگهای بعنوان عضو ناظر، از بُعد ژئواستراتژیک در چارچوب همکاریهای در زمینه انرژی با ایران دیده می شود. همکاری چین با دیگر کشورهای حوزه خلیج فارس مانند کویت، قطر، امارات عربی متحده و عربستان بسیار افزایش یافته است و از این رو چین به گونه چشمگیر خواهان مشارکت در ترتیبات امنیتی منطقه است.^{۳۱}

ایالات متّحده در خاورمیانه و تعدّد مراکز تأمین انرژی حساسیت و آسیب‌پذیری روابط چین و آمریکا به سبب وابستگی متقارن (symmetric interdependence) دو کشور به یکدیگر بسیار بیشتر از حساسیت و آسیب‌پذیری روابط سیاسی و اقتصادی چین و ایران در چارچوب وابستگی نامتقارن (asymmetric inter-dependence) است.

یادداشت‌ها

۱. بهزاد شاهنده، «چین بزرگ؛ قدرتی فراتر از مرزهای ملی»، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، ش ۶۰، ص ۱۷۸.
۲. محمود سریع‌القلم، «گفتگوی دیپلماسی ایرانی با دکتر محمود سریع‌القلم»، بهار رحمت، چهارشنبه ۱۵ اسفند ۱۳۸۶.
۳. همان.
4. Dingli Shen, "Iran's Nuclear Ambitions". *The Washington Quarterly*. 29:2pp.55-66. Spring 2006. p2
5. Kaveh L. Afrasiabi, "China's energy insecurity and Iran's crisis", *Asia Times*, February 10, 2006.
6. Flynt Leverett and Jeffrey Bader, "Managing China-U.S. Energy Competition in the Middle East", *The Washington Quarterly* 29, No. 1 (Winter 2005-06): 187-201.
7. Marry Gallagher, "Openness Isn't Enough: Globalization and Political Change in China", *China Rights Forum*, No. 1, 2003.
8. *Business Monitor International*, July 25, 2007.
9. [http:// www. washingtonpost. com/wp-dyn/ articles/ A55414-2004 Nov 16. html](http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/articles/A55414-2004_Nov_16.html)
10. [http:// www. parstimes. com/ opinion/ 2005/iran-nuclear - ambitions. html](http://www.parstimes.com/opinion/2005/iran-nuclear-ambitions.html).
11. Zhao Renfeng, "Iran Prefers China for Oil Exploration Projects", *China Daily*, November 9, 2004, and [http:// www. busrep. co. za/index. php? fSectionId=613 & fArticleId= 377684](http://www.busrep.co.za/index.php?fSectionId=613&fArticleId=377684)
[http:// www. chinadaily. com. cn/english/doc/2004-1/09/ content- 390435.htm](http://www.chinadaily.com.cn/english/doc/2004-1/09/content-390435.htm).
13. [http:// www. iht. com/ articles/ 2007/04/09/](http://www.iht.com/articles/2007/04/09/)

روابط تهران-پکن از پیوندها و مؤلفه‌های استراتژیک پایدار بی‌بهره است. هرچند در سالهای گذشته همکاری‌های رو به رشد و چشمگیری میان دو کشور بویژه در زمینه‌های اقتصادی و انرژی شکل گرفته، ولی روابط دو کشور چنان که باید ژرف و ریشه‌دار نیست. چنین می‌نماید که پکن در کشمکش فزاینده میان آمریکا و ایران و در دوراهی نهایی، با خوشبینانه‌ترین فرض، راه «بی‌طرفی» و با بدبینانه‌ترین فرض، راه هماوایی با واشینگتن را در پیش خواهد گرفت. همکاری‌های استراتژیک ایران و چین بیش از آنکه با رویکردهای امنیتی همراه باشد، تضمین‌کننده منافع اقتصادی پکن و نیازهای مقطعی تهران شمرده می‌شود. این همکاری‌ها را از زاویه دیگری نیز می‌توان بررسی کرد. چین برای افزایش قدرت چانه‌زنی خود با واشینگتن بر سر موضوعات گوناگون (برای نمونه مسأله تایوان)، به همکاری‌های تسلیحاتی با برخی قدرتهای مخالف آمریکا-مانند ایران-پرداخته است، ولی این همکاری‌ها همواره به گونه محدود و مشروط بوده و در فضایی «کنترل شده» بی‌ریزی شده است. با در نظر گرفتن روابط گسترده اقتصادی چین با ایران بویژه در زمینه انرژی، پکن برای تصمیم‌گیری بر سر مسئله غنی‌سازی اورانیوم از سوی ایران، با شرایطی دشوار روبه‌رو است؛ هرچند اهرم بزرگی در بازرگانی با ایران در دست دارد، از توانایی بیشتری نیز برای اثر گذاشتن بر ایران برخوردار است، زیرا برنامه هسته‌ای، ارزش بسیار برای تهران دارد. چین باید تصمیم بگیرد که بهتر است منافع خود در زمینه انرژی را به خطر اندازد یا به گروه فشار بین‌المللی بپیوندد، که تاکنون گرایش بیشتری به گزینه دوم نشان داده است. چین در پی درگیری سیاسی با ایالات متّحده نیست و این نکته با توجه به کوشش دولتمردان چینی برای تنش‌زدایی آرام در روابطشان با واشینگتن معنای بهتری می‌یابد. بدین سان به نظر می‌رسد که علاقه و انگیزه چینی‌ها برای گسترش روابط با آمریکا، سرانجام بر پیوندها میان تهران و پکن سایه خواهد افکند، زیرا با توجه به هژمونی

tent/article/ 2007/08/16/ AR2007081601221. html

26. [http:// www. washingtonpost. com/ wpdyn/ content/ article/ 2006/02/17/AR2006021702146. html](http://www.washingtonpost.com/wpdyn/content/article/2006/02/17/AR2006021702146.html)

۲۷. سریع القلم، پیشین .

28. "U.S. Trade Deficit With China to Top U.S. \$200 Billion", **China Daily**, November 15, 2005 at: [http:// www. chinadaily. com. cn/ english/ doc/ 2005-11/15 content- 494848. htm](http://www.chinadaily.com.cn/english/doc/2005-11/15/content-494848.htm).

29. Wang Jun, "Growing Common Interests: Conflict and Cooperation Between China and the U.S. in Non-Proliferation in the Post-Cold War Time" (dissertation, Beijing University, June 2003); U.S. Department of State officials, interviews with author, Washington, D.C., summer 1997.

30. See Tian Hui, "China Has No Intention to Control Oil Sources", **Oriental Morning Post**, September 9, 2005, p. 10 (translated By Dingli Shen to English).

31. Kaveh L. Afrasiabi, "China's energy insecurity and Iran's crisis", **Asia Times**, February 10, 2006.

business/ chioil. php

14. [http:// www. pinr. com/ report. php?ac= view- report & report- id= 456 & language id=1](http://www.pinr.com/report.php?ac=view-report&report-id=456&language-id=1)

15. Dingli Shen, **op.cit.**

16. [http:// www. nti. org/ db/ china/ miranpos. htm](http://www.nti.org/db/china/miranpos.htm)

17. **Ibid.**

18. Shirley A. Kan, "Chinese Proliferation of Weapons of Mass Destruction: Current Policy Issues, **CRS Issue Brief**, 17 October 1996, p.5

19. Reuters, 12 October 1994; In **Executive News Service**, 12 October 1994.

20. [http:// www. nti. org/ db/ china/ mtcorg. htm](http://www.nti.org/db/china/mtcorg.htm)

21. Al- Sharq Al- Awsat (London), (29 August 1996)

22. "China's president assures Cohen on Iran missile sales", **Reuter**, 20 January.

23. Michael Evans, "Tehran Upgrades Chinese Missile", **The Times** (London), 11 January 2000.

24. Bill Gertz, "China Agrees to Deal With Iran on Missiles", **The Washington Times**, 19 August 1999. p.1.

25. [http:// www. washingtonpost. com/ wp- dyn/ con-](http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی